

ŽINIŲ EKONOMIKA: KŪRIMO PERSPEKTYVOS EUROPOS SAJUNGOS PLĖTROS SĄLYGOMIS

Boriss Melnikas

Profesorius socialinių mokslų habilituotas daktaras
Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Saulėtekio al. 11, LT-2040 Vilnius
Tel. +370 5 274 48 78
El. paštas: melnikas@vv.vtu.lt

Straipsnyje nagrinėjama žinių ekonomikos samprata, analizuojamos žinių ekonomikos kūrimo problemos ir perspektyvos Europos Sąjungos plėtros sąlygomis. Daugiausia dėmesio skiriama bendros kultūrinės, socialinės, ekonominės ir informacinės erdvės Europos Sąjungoje plėtrai, parodant, jog tik bendroje erdvėje yra sudaromos realios prielaidos pasireikšti įvairaus pobūdžio sinergetiniams efektams, leidžiantiems inovacijų bei naujų technologijų proveržių priemonėmis užtikrinti dabartinės ekonominės sistemos transformavimą į kokybiškai naujo lygio ekonomiką, kuriai būtų būdingi žinių ekonomikos požymiai. Pabrėžiama nacionalinių ir regioninių ekonominių sistemų specializacijos ir išskirtinumo svarba.

Įvadas

Šiuolaikinėje ekonomikos teorijoje daug dėmesio yra skiriama *žinių ekonomikos* sampratai, šios ekonomikos kūrimo problemoms ir perspektyvoms.

Žinių ekonomikos samprata yra suvokiama labai nevienodai, šios ekonomikos perspektyvos vertinamos gana prieštaringai. Ypač pažymėtina, jog pagrindiniai akcentai, būdingi šiuolaikiniam požiūriui į tolesnę Europos Sąjungos raidą ir plėtrą, yra tiesiogiai orientuoti į būtinumą Europos Sąjungos erdvėje sukurti žinių ekonomiką, kartu pasiekti, kad Europos Sąjungos ekonominė sistema pasižymėtų labai dideliu konkurencingumu ir gebėjimais būti pasaulio ekonomikos lydere.

Ekonomikos problemas turi būti suvokiamos kaip priklausančios bendram Europos Sąjungos raidos ir plėtros problemų laukui.

Minėtųjų problemų esmė gali būti išreikšta klausimais:

- *kaip* gali būti apibrėžta žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos prasmė?
- *kokia* ateityje turėtų būti žiniomis grindžiama visuomenė ir žinių ekonomika Europos Sąjungoje?
- *kaip* reikėtų kurti ir plėtoti žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką Europos Sąjungoje?

Siekis rasti atsakymus į šiuos klausimus lemia būtinumą parengti ir įgyvendinti atitinkamas *žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių eko-*

ekonomikos kūrimo Europos Sąjungoje bei atskirose Europos Sąjungos šalyse strategijas. Savo ruožtu siekiant parengti tokias strategijas ir jas įgyvendinti turi būti naudojami tinkamomis strateginių sprendimų parengimo ir pagrindimo koncepcijomis ir metodikomis.

Šioje publikacijoje išdėstytas naujas požiūris tai, kaip turėtų būti rengiamos ilgalaikės strategijos, skirtos sukurti Europos Sąjungoje žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką. Šis požiūris yra rezultatas autoriaus atliktų mokslinių tyrimų, kurių objektas buvo žiniomis grindžiamos ekonomikos kūrimas Europos Sąjungos plėtros sąlygomis.

Atliktų tyrimų tikslas – parodyti, kad esminiai žiniomis grindžiamos ekonomikos sukūrimo prioritetai yra technologijų pažangos spartinimas, konkurencingumo ir produktyvumo didinimas naudojant, pavyzdžiui, tokias galimybes – nacionalinių ir regioninių ekonomiką specializaciją, klasterių ir jų tinklų kūrimą, taip pat vadinaujų ekonominių „oazių“ bei hiperklasterių plėtojimą visoje Europos Sąjungos ekonominėje erdėje.

Pagrindinis atliktų tyrimų rezultatas – integracijos ir sintezės strategijų koncepcija, kurios pagrindas yra universalus „naujos kokybės sukūrimo“ principas: šiuo principu turėtų būti remiamasi rengiant ir įgyvendinant žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos sukūrimo Europos Sąjungoje strategijas.

Pagrindiniai atliktų tyrimų uždaviniai:

- parodyti, kad žiniomis grindžiama visuomenė ir žinių ekonomika Europos Sąjungoje turi būti kuriama remiantis universalioju „naujos kokybės sukūrimo“ principu,
- pagrįsti būtinumą žinių grindžiamai ekonomikai kurti taikyti integracijos ir sintezės strategijas,
- atskleisti nacionalinių ir regioninių ekonomikų racionalios specializacijos prasmę,

- parodyti būtinumą Europos Sąjungoje kurti ir plėsti regioninius, tarpregioninius, tarptautinius klasterių bei ekonominių „oazių“ tinklus.

Šie uždaviniai yra laikytini prioritetiniais siekiant Europos Sąjungoje sukurti modernią žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką.

Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos samprata bei šios sampratos plėtojimas moksliniuose tyrimuose

Žiniomis grindžiamos visuomenės bei žinių ekonomikos kūrimas – daugelio mokslinių tyrimų objektas (P. Cohendet, L. Stojak, 2005; W. Currie, 2000; P. A. David, D. Foray, 2002; P. Eindor, M. Myers, K. S. Raman, 2004; B. Goeranson, J. Soederberg, 2005; A. Grace, T. Butler, 2005; R. S. Guseman, J. P. Godman, 1999; L. Leydesdorff, 2004; W. E. Steinhilber, 2002). Beje, tarp žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimui skirtų mokslo darbų yra daug darbų, kuriuose žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimas yra tiesiogiai siejamas su Europos Sąjungos tolesne raida ir plėtra (M. Boldrin, F. Canova, 2001; P. Cohendet, L. Stojak, 2005; K. Farnsworth, 2005; B. Hayo, W. Seifert, 2003; T. E. Olsen, P. Osmundsen, 2003).

Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos samprata šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje apibūdinama labai skirtingai. Kartu pažymėtina, jog apibūdinant žiniomis grindžiamą visuomenę daugiausiai yra pabrėžiamas naujų žinių kūrimo ir panaudojimo kaip vertybės reikšmingumas, o nustatant žinių ekonomiką – naujų žinių kūrimo ir panaudojimo, kaip pagrindinio ekonomikos augimo veiksnio, svarba (B. Melnikas, 2005). Tai reiškia, kad, nagrinė-

jant žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo procesus, yra tikslinga remtis tokiais apibrėžimais:

- *žiniomis grindžiama visuomenė* – tai tokia visuomenė, kurioje vyrauja kaip prioriteti- nės naujų žinių kūrimo, skleidimo ir panaudojimo vertybės ir kurioje naujų žinių kūrimas, skleidimas ir panaudojimas yra vertinami kaip pagrindinis pačios visuomenės tolesnio modernizavimo, jos gerovės kilimo, kultūros, socialinės, ekonominės raidos, technologijų pažangos veiksnys,
- *žinių ekonomika* – tai ekonomika, kuri yra plėtojama žiniomis grindžiamos visuomenės sąlygomis ir kurios augimą lemia pagrindiniai veiksniai, išreiškiantys naujų žinių visose ekonominio gyvenimo srityse kūrimą, skleidimą ir panaudojimą, kartu užtikrinant, kad naujų žinių kūrimas, skleidimas ir panaudojimas lemtų ekonomikos augimą, kokybės gerėjimą bei produktyvumo didėjimą visuose sektoriuose naujų gamybos ir darbo būdų bei naujų technologijų (ypač aukštųjų technologijų) sukūrimo ir praktinio įgyvendinimo priemonėmis.

Nurodytieji apibrėžimai leidžia išryškinti *kokybinius pokyčius*, pasireiškiančius dabartinėje visuomenėje siekiant ją modernizuoti ir kartu, dabartinės visuomenės, orientuotos į *vartojimo* prioritetus, transformavimąsi į žiniomis grindžiamą visuomenę su žinių ekonomika. Remiantis šiais apibrėžimais gali būti atskleistas žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos *išskirtinumas*, rodantis prioritетines orientacijas į *inovacijas, kūrybinio potencialo plėtojimą* bei į pačios visuomenės *intelektinių gebėjimų didinimą*.

Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos sukūrimas gali būti suvokiamas kaip *naujas* socialinės ir ekonominės raidos etapas, ro-

dantis, kad yra suformuojama *naujo tipo visuomenė*, pasižyminti *nauja gyvenimo kokybe* ir *naujomis tolesnio modernizavimo galimybėmis*.

Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimas turi būti vertinami kaip labai svarbus tolesnių *mokslinių tyrimų objektas*.

Kaip žinoma, žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai sukurti šiuolaikinėje mokslinių tyrimų praktikoje yra skirta nepaprastai daug darbų (P. Cohendet, L. Stojak, 2005; W. Currie, 2000; P. A. David, D. Foray, 2002; P. Ein-Dor, M. Myers, K. S. Raman, 2004; B. Goeransson, J. Soederberg, 2005; A. Grace, T. Butler, 2005; R. S. Guseman, J. P. Godman, 1999; L. Leydesdorff, 2004; W. E. Steinmueller, 2002). Atliktų darbų apibendrinimas leidžia teigti, kad šalia jau susiformavusių tyrimų krypčių gali būti *papildomai* plėtojamos ir kai kurios *naujos ir ypač perspektyvios kryptys*: galima tikėtis, kad tyrimai šiomis kryptimis leis suformuluoti *naują požiūrį* į žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos *sampratą* bei įvertinti sąlygas, reikalingas sėkmingai kurti šią visuomenę ir tokią ekonomiką. Ypač svarbu, kad *naujas požiūris* yra reikalingas tinkamai parengti ir įgyvendinti žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai sukurti skirtas *strategijas*.

Žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai sukurti skirti moksliniai tyrimai gali būti vykdomi keliomis ypač svarbiomis *naujomis kryptimis*, iš jų paminėtina:

1. *Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos vizijų ir modelių kūrimas*. Atliekant tyrimus šia kryptimi turi būti nustatoma, *kokia* turėtų būti *ateityje* žiniomis grindžiamos visuomenė ir žinių ekonomika ir *kaip* ji turėtų funkcionuoti. Pagrindiniai šios krypties tyrimų *prioritetai*: būsiosios žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos struktūra; žinių ekonomikos funkcionavimo principai ir mechaniz-

mai; augimo veiksniai, tolesnės ekonominės, socialinės, politinės raidos procesų orientacijos.

2. *Žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai sukurti ir toliau modernizuoti reikalingų strategijų parengimas, pagrindimas ir įgyvendinimas.* Atliekant tyrimus šia kryptimi turi būti nustatoma, kaip reikia pereiti iš dabartinės visuomenės ir dabartinės ekonomikos į ateities įsivaizduojamą žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką, kokios turi būti *pereinamosios strategijos*, kokias turėtų būti visuomenėje ir valstybėje įgyvendinama *politika*, skirta žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai sukurti. Pagrindiniai šios krypties tyrimų *prioritetai*: politinių, ekonominių, teisinių ir kitų prielaidų kurti ir toliau plėtoti žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką sudarymas; dabartinės ūkio sistemos transformavimas, siekiant jos pagrindu sukurti būsimąją žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką; tarptautinis bendradarbiavimas inovacijų ir technologijų pažangos srityje; žmonių išteklių ugdymas rengiantis sukurti stiprų intelektualinį pamatą žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai.

3. *Žiniomis grindžiamai visuomenei ir žinių ekonomikai kurti reikalingos politinės, socialinės, kultūrinės, ekonominės, informacinės, technologijų aplinkos įvertinimas.* Atliekant tyrimus šia kryptimi turi būti įvertinama, ar politinė, socialinė, ekonominė, informacinė, technologinė ir kitokia aplinka yra *pakankamai ar nepakankamai palanki* kurti žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką; jei būtų nustatyta, kad tokia aplinka yra *nepakankamai palanki*, tyrimų eigoje turėtų būti ieškoma adekvatų poveikio šiai aplinkai būdų. Pagrindiniai tyrimų šia kryptimi prioritetai yra sietini tiek su *bendrųjų* visam pasauliui būdingų ekonominės, socialinės, technologijų pažangos *dėsninųjų* nustatymu, tiek ir su *stambiais pasaulio*

regionams bei įvairioms šalių grupėms būdingų raidos *ypatybių* įvertinimu (pavyzdžiui, nagrinėjant žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos sukūrimo Europos Sąjungoje galimybes, yra būtina detalai iširti Europos Sąjungos plėtros dėsningumus ir kokybinių pokyčių Europos Sąjungos ekonominėse, socialinėse ir kultūrinėse erdvėse perspektyvas).

Išvardytosios ypač svarbios naujos mokslinių tyrimų kryptys atspindi plačią *panoramą* tų klausimų, kurie turi būti nagrinėjami kuriant žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką. Akivaizdu, kad šių klausimų nagrinėjimas yra tiesiogiai skirtas tam, kad būtų panaudojami *adekvatūs metodai*, leidžiantys parengti ir įgyvendinti tinkamas pokyčiams visuomenėje skirtas strategijas.

Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo Europos Sąjungoje ypatumai ir aktualijos

Europos Sąjungos plėtra – tai labai sudėtingas tiek kiekybinių, tiek kokybinių pokyčių procesas.

Pokyčių Europos Sąjungoje būtinumą lemia daugybė *problemų*, kurių analizei ir jas sisteminti yra skirta įvairių mokslo darbų (B. Melnikas, 2002–2005; B. Melnikas, B. Reichelt, 2004).

Pagrindinės *problemos*, būdingos Europos Sąjungai kaip sistemai, kurias sprendžiant reikia esminių radikalių sprendimų, yra šios:

1. Europos Sąjungos šalių teritorijoje yra *labai riboti energijos ir žaliavų ištekliai*. Ekonominės augimo sąlygomis šių išteklių poreikis smarkiai didėja, o tai reiškia, kad Europos Sąjunga tampa vis labiau priklausoma nuo galimybių plėsti šių išteklių importą: galima teigti, jog Europos Sąjungos *ekonominio augimo perspektyvas*, taip pat Europos Sąjungos *ekonominiam ir energetiniam saugumui* pradeda daryti

įtaką įvairūs ekonominiai ir politiniai veiksniai, apibūdinantys šių išteklių eksportą į Europos Sąjungą.

2. Europos Sąjungos šalyse yra įgyvendinami *labai aukšti gyvenimo kokybės standartai*, iš jų socialinės saugos ir socialinių garantijų, taip pat aplinkos apsaugos srityse. Dėl to bet kokiai ekonominei veiklai Europos Sąjungos teritorijoje reikia didelių sąnaudų, ir tai reiškia, kad Europos Sąjungoje gaminamų produktų *savikaina yra labai didelė*. Savikainos didėjimas neadekvačiai produktų kokybei lemia, kad Europos Sąjungoje sukurti produktai globaliose rinkose vis dažniau yra *nekonkurencingi*.

3. Pagrindinis Europos Sąjungos gerovės veiksnys – gebėjimas kurti ir vis didesniais kiekiais tiek savo vidaus rinkose, tiek globaliu mastu realizuoti aukštos kokybės ir brangius produktus. Vadinasi, Europos Sąjungai nuolat didėja poreikis turėti vis daugiau rinkų savo produktams realizuoti (be to, labai svarbu, kad tose rinkose būtų pakankamai dideli perkamoji galia). Tokių rinkų nepakanka ir tai kelia grėsmę Europos Sąjungos ekonomikai augti.

Būtinumas reaguoti į šias problemas lemia svarbiausius *iššūkius* Europos Sąjungai ir jos plėtrai:

1. *Kiekybinis Europos Sąjungos didėjimas* orientuotas į tai, kad:

- Europos Sąjunga įgytų kiek galima didesnę ekonominę potencialą, ypač kiek įmanoma daugiau savo produkcijos realizavimo rinkų;
 - Europos Sąjunga turėtų kiek galima didesnę „tiesioginį priėjimą“ prie tų Rytų Europos, Vidurio Azijos ir Artimųjų bei Vidurio Rytų šalių, kuriose yra sukauptos didžiulės energetinių ir žaliavų išteklių atsargos ir kuriose egzistuoja didžiulės potencialinės Europos Sąjungoje gaminamų produktų realizavimo rinkos.
2. *Kokybine Europos Sąjungos raida* siekia-

ma, kad *visoje Europos Sąjungos teritorijoje* būtų sukurta *žiniomis grindžiama visuomenė ir žinių ekonomika*.

Tai turėtų užtikrinti:

- gebėjimą sukurti Europos Sąjungoje alternatyvią energetiką ir kitus alternatyvios ekonomikos sektorius, tai leistų smarkiai sumažinti Europos Sąjungos ekonomikos priklausomybę nuo tradicinių energijos ir žaliavų išteklių importo,
- gebėjimą sukurti ir masiškai paskleisti globaliose rinkose kokybiškai naujo tipo produktus ir technologijas, o tai leistų Europos Sąjungai daugelyje ekonominio ir socialinio gyvenimo sričių tapti pasaulio lydere.

Pažymėtina, kad per pastarąjį dešimtmetį Europos Sąjungoje išryškėjo dideli gebėjimai užtikrinti *kiekybinį didėjimą*. O *kokybinės raidos* srityje Europos Sąjungoje išryškėjo daug sunkumų ir anksčiau neįžvelgtų problemų (B. Melnikas, B. Reichelt, 2004). Dėl šios priežasties būtent *kokybinei Europos Sąjungos raidai* turi būti skiriamas prioritetinis dėmesys: galima teigti, kad Europos Sąjungos perspektyvas iš esmės lemia būtent *žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos* sukūrimas. Savo ruožtu tai reiškia, jog yra būtina apibrėžti *principines nuostatas* žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo Europos Sąjungoje srityje.

Universalus „naujos kokybės kūrimo“ principas ir jo įgyvendinimo galimybes plėtojant žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką Europos Sąjungoje

Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimas Europos Sąjungoje jos raidos ir plėtros sąlygomis – tai *ypač sudėtingas procesas, kuriuo siekiama suformuoti naujos ko-*

kybės visuomenę ir kokybiškai naują gyvenimo būdą. Maža to, šis procesas gali būti apibūdinamas kaip „dvigubai“ sudėtingas, nes pasižymi orientacijomis į naujos kokybės siekimą dviem aspektais:

- yra formuojama žiniomis grindžiama visuomenė ir žinių ekonomika, kuri, ją palyginti su „tradicine“ visuomene ir ekonomika, visais atvejais yra apibūdinama kaip *kokybiškai nauja*,
- žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos formavimas vyksta *Europos Sąjungos raidos ir plėtros sąlygomis*, o tai reiškia, kad *visoje Europos Sąjungos erdvėje vyksta nuolatiniai kokybiniai pokyčiai*.

Nagrinėjant žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo Europos Sąjungoje galimybes ir perspektyvas yra tikslinga remtis *universalioju „naujos kokybės sukūrimo“ principu* (B. Melnikas, 2005). Šis principas yra taikytinas įvairiais gyvenimo atvejais visose srityse; šis principas tinka jo pagrindu nagrinėti žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos formavimosi procesus, būdingus Europos Sąjungai, jos politinei, socialinei, ekonominei raidai ir plėtrai.

Universalų „naujos kokybės sukūrimo“ principą galima suformuluoti taip: nauja kokybė visada susiformuoja arba yra suformuojama jungimosi pagrindu, kai į bendrą sąveikos sistemą susijungia skirtingos kilmės elementai, anksčiau nepriklausę bendrai sistemai. Šis principas išreiškia sinergetinio efekto gavimą ir panaudojimą ir rodo, kad kokybiniais pokyčiams visada reikia veiksmų ir priemonių, reikalingų sujungti skirtingos kilmės elementus į bendrą sistemą.

Taikant *universalų „naujos kokybės sukūrimo“ principą*, reikia atsižvelgti į tai, kad dėl jungimosi visada susidaro *nauja kokybė*. Be to, patys jun-

gimosi procesai gali būti labai skirtingi ir bendriausiu atveju jie yra *dvejopai*:

- integracijos ir
- sintezės.

Integracijos procesai pasižymi tuo, kad jungdamiesi sąveikaujantys ir besijungiantys elementai *nepraranda savo svarbiausių prigimtinių savybių*; vadinasi, *nauja kokybe pasižymintis integracijos rezultatas vėliau gali būti dezintegruotas pagal ankstesnius susijungusių elementų požymius* (tai reiškia, kad integracijos rezultatas gali būti *dezintegruotas ir atkurti* ankstesni besijungę elementai).

Sintezės procesams būdinga, kad jungdamiesi sąveikaujantys ir besijungiantys elementai *praranda savo svarbiausias prigimtines savybes*; vadinasi, *nauja kokybe pasižymintis sintezės rezultatas negali būti suskaidytas pagal ankstesnius susijungusių elementų požymius* (taigi sintezės rezultatas yra sukuriamas *negrįžtamai*).

Ypač svarbu, kad *kokybiniai pokyčiai sintezės pagrindu yra negrįžtamieji, o kokybiniai pokyčiai integracijos pagrindu tam tikrais atvejais gali būti grįžtamieji*.

Integracijos ir sintezės procesų, kaip naujos kokybės sukūrimo procesų, esmės suvokimas leidžia gana plačiai pritaikyti *universalųjį „naujos kokybės sukūrimo“ principą* nagrinėjant labai sudėtingus Europos Sąjungos plėtros reiškinius, iš jų ir žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimąsi. Nagrinėjant šiuos reiškinius yra labai svarbu įvertinti, *kokių mastu* Europos Sąjungos plėtra yra grindžiama *integracijos* procesų, o *kokių mastu* Europos Sąjungos plėtrą ir joje vykstančius pokyčius lemia *sintezės procesai*.

Rengiant ir įgyvendinant žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo Europos Sąjungoje strategijas, yra būtina pagrįstai numatyti įvairias priemones, skirtas plėsti ir tobulinti *bendrą ekonominę ir kultūrinę Euro-*

pos Sąjungos erdvę: tarp šių priemonių neišvengiamai turi būti priemonės, skirtos tiek *integracijai*, tiek *sintezei*.

Integracijai ir sintezei skirtų priemonių *racionalus derinimas* gali būti pagrindas įgyvendinti labai efektyvias žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos sukūrimo Europos Sąjungoje strategijas. Dėl šios priežasties *universalus „naujos kokybės sukūrimo“ principo* taikymas yra vertintinas kaip *prioritetas* rengiant ir įgyvendinant strategijas, skirtas Europos Sąjungos raidai ir plėtrai.

Esminės prielaidos sukurti žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką Europos Sąjungoje

Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo Europos Sąjungoje dėlei turi būti suvokiama, kad pati Europos Sąjungos samprata turi būti vertinama kaip *daugiadimensinė*. Šį teiginį patvirtina tai, jog realiai vykstantys Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesai apibūdina bent jau *dvejopą* požiūrį į Europos Sąjungos raidos ir plėtros sampratą (B. Melnikas, 2005):

1. Europos Sąjunga gali būti apibūdinama kaip *daugiakultūrinė, daugiadimensinė erdvė*. Galima teigti, kad Europos Sąjungos *bendrają kultūros erdvę* sudaro įvairių etninių, konfesiinių, socialinių ir kitokių kultūrų erdvės, pasižyminčios savo *regioniniais*, taip pat įvairiais ir *kiekybiniais*, ir *kokybiniais* požymiais. Labai svarbu yra ir tai, kad *bendrosios kultūros ir ekonomikos erdvės* Europos Sąjungoje formavimuisi yra būdingi tiek *integracijos*, tiek *intezės* procesai: taigi Europos Sąjungoje neišvengiamai formuojasi *bendra erdvė su visai Europos visuomenei bendra kultūra ir ekonomika*.

2. Europos Sąjunga yra ne kas kita kaip Europoje esančių *valstybių organizacija*. Taigi galima sakyti, jog Europos Sąjunga iš esmės yra *organizacijų organizacija*, nes *šiuolaikinė valstybė* bendruoju požiūriu gali būti apibrėžiama kaip *aukščiausiuoju išsivystymo lygiu pasižyminti visuomenės organizacija*. Europos Sąjungos, kaip valstybių organizacijos, plėtra vyksta naujomis valstybėms integruojantis į šią organizaciją, todėl galima tvirtinti, kad Europos Sąjungos plėtrai yra būdingi *integracijos* procesai. Kartu būtina pažymėti, kad Europos Sąjunga, kaip organizacija, laipsniškai pradeda vykdyti *visas* Europos Sąjungos, kaip *bendros erdvės*, sujungiančios *visas* jai priklausančias šalis, *bendrojo* administravimo ir valdymo funkcijas, o tai reiškia, kad Europos Sąjunga, kaip organizacija, pradeda reikštis kaip *valstybė* Europos Sąjungos, kaip bendros erdvės, atžvilgiu: iš pastarojo teiginio plaukia, kad Europos Sąjunga laipsniškai gali „peraugti“ į *supervalstybę*. Europos Sąjungos, kaip naujos ir realiai vis plačiau pasireiškiančios supervalstybės, formavimasis išreiškia *intezės* procesus.

Galima daryti *išvadą*, kad Europos Sąjungos, kaip *daugiakultūrinės erdvės* ir kaip *valstybių organizacijos*, plėtroje pasireiškia tiek *integracijos*, tiek *intezės* procesai. Todėl neabejotina, kad Europos Sąjungos plėtros pobūdį ir būklę ateityje iš esmės lems tai, *kolie* plėtros procesai bus *vyraujantys* – tolesnėje plėtroje *vyras integracijos ar intezės procesai*.

Atsižvelgiant į tai, kurie procesai ateityje vyras Europos Sąjungos plėtroje – *integracijos* ar *intezės*, galima apibrėžti *dvi alternatyvias Europos Sąjungos ateities vizijas*:

1. Europos Sąjungos plėtroje *vyras integracijos procesai*. Tada *daugiakultūrinė Europos Sąjungos erdvė* reikšis kaip *bendra erdvė*, kurią sudaro *skirtingos nacionalinės kultūros* ir kurioje gyvena *skirtingos nacionalinės visuomenės su sa-*

vo nacionalinėmis ekonomikomis. Tòkiu atveju Europos Sąjunga ir toliau veiks kaip skirtingų nacionalinių valstybių organizacija;

2. Europos Sąjungos plėtroje vyraus sintezės procesai. Tada Europos Sąjungos erdvėje laipsniškai susiformuos naujo tipo bendra Europos „euronacionalinė“ visuomenė, o pati Europos Sąjunga transformuosis į bendrą Europos supervalstybę. Tada dabartinės nacionalinės valstybės būsimojoje Europos Sąjungoje, kaip supervalstybėje, taps gana didelę autonomijų turinčiais administraciniais-teritoriniais padaliniais. Be to, galima manyti, jog ateityje Europos Sąjungos visuomenės nariai save identifikuos labiau su bendrąja Europos „euronacionaline“ visuomene, nei su dabartinėmis savo nacionalinėmis visuomenėmis. Akivaizdu, kad ši vizija gali būti vertinama tik kaip orientuota į labai tolimą perspektyvą: dabar Europos Sąjungoje gyvenančios įvairios kartos vargu ar save identifikuos su realiai neegzistuojančia „euronacionaline“ visuomene.

Beje, antroji vizija yra orientuota į tai, kad Europos Sąjungos ekonomika bus bendra ir vieninga: tokiu atveju nacionalinės ekonomikos, kaip aiškiai apibrėžti dariniai, ko gero, turėtų išnykti.

Vertinant nurodytas alternatyvias vizijas, būtina pažymėti, kad jos abi yra hipotetinės. Kartu pažymėtina, kad antroji vizija (sintezės procesų vyravimo) iš esmės yra pirmosios vizijos (integracijos procesų vyravimo) tęsinys. Vadinas, kad abi šios vizijos, kaip kompleksas, gali būti vertinamos kaip bendra hipotezė, skirta Europos Sąjungos ateičiai: šioje bendroje hipotezėje gali būti skiriamos dvi fazės – pirmoji fazė (integracijos procesų), antroji (sintezės procesų).

Būtina pažymėti, jog, neatsižvelgiant į tai, kokia integracijos ir sintezės procesų kombinacija bus ateityje būdinga Europos Sąjungos raidai ir plėtrai, bet kuriuo atveju Europos Sąjungoje pasireikš žiniomis grindžiamos visuomenės ir ži-

nių ekonomikos formavimas: žiniomis grindžiama visuomenė ir žinių ekonomika ateityje bus būdinga visai Europos Sąjungos erdvei.

Galima teigti, kad bendros erdvės ir bendros kultūrinės erdvės Europos Sąjungoje formavimasis iš esmės yra labai svarbi prielaida sukurti žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką. Dėl šios priežasties yra labai svarbu įvertinti įvairias galimybes formuoti Europos Sąjungoje bendroms erdvėms, iš jų remiantis integracijos ir sintezės procesais.

Bendros ekonominės erdvės Europos Sąjungoje plėtojimas kuriant žinių ekonomiką

Žiniomis grindžiamos visuomenės ekonominis pagrindas – žinių ekonomika. Savo ruožtu esminė sąlyga sėkmingai kurti žinių ekonomiką Europos Sąjungoje yra bendros ekonominės erdvės plėtojimas.

Bendra ekonominė erdvė Europos Sąjungoje gali būti plėtojama, įgyvendinant įvairias nuostatas ir idėjas (E. Altvater, B. Mahnkopf, 1996; R. Calori, C. Syropoulos, L. A. Minters, 2001; G. Garrett, D. Mitchell, 2001; A. K. Ghose, 2004; H. Hofbauer, 2003; S. D. Hunt, 2000; D. Hummels, J. Ishii, Kei – Mu Yi, 2001; S. Redding, A. J. Venables, 2004). Beje, iš tokių nuostatų ir idėjų gali būti pažymėtos tos, kurios yra orientuotos į šiuos bendros ekonominės erdvės plėtojimo prioritetus:

- nacionalinių ir regioninių ekonomikų Europos Sąjungoje racionalios specializacijos ir partnerystės sistemų plėtojimas bendroje erdvėje,
- klasterių tinklų bei regioninių ir sektoriinių „oazių“ sistemų plėtojimas.

Kai yra nagrinėjami žinių ekonomikos kūrimo klausimai, klasteriams ir „oazėms“ apibūdinti yra vartotinos tokios sampratos:

- *klasteris* – tai į bendrą veiklos rezultatą (į bendrą galutinį produktą) orientuotų skirtingo profilio, pobūdžio, įvairių nuosavybės formų pagrindu veikiančių bei skirtinga specializacija pasižyminčių įvairios veiklos subjektų (įmonių, įstaigų, kitų organizacijų) sistema,
- „oazė“ – tai regioninė ar sektorinė ekonominė sistema, pasižyminti savo veiklos ir raidos sąlygų išskirtinumu.

Nacionalinių ir regioninių ekonomikų racionalios specializacijos ir partnerystės sistemų, taip pat klasterizacijos ir „oazių“ idėjos yra detaliai aprašytos įvairiose publikacijose (B. Melnikas, 2002–2005). Beje, ekonomikų specializacijos būtinumas paprastai siejamas su globalizacijos rinkų internacionalizavimo, naujų konkurencijos reiškinių raiška (G. E. Chortareas, T. Pelaginis, 2004; P. Dicken, 1998; M. Dutta, 1999; J. Gerber, 1999, A. K. Ghose, 2004; M. Guy, 2001; P. Krugman, M. Obstfeld, 1997; M. Lavinine, 1995; R. McNally, 1999; B. Parker, 1998; J. Perrašon, 2001; P. Rosenzweig, 2001; K. Sangmon, 2002).

Ypač pažymėtina, kad klasterių, jų tinklų, taip pat „oazių“ idėja, orientuota į nacionalinių ir regioninių ekonomikų specializacijos racionalumą, yra labai perspektyvi kuriant Europos Sąjungoje žinių ekonomiką. Beje, šios idėjos įgyvendinimas turėtų būti grindžiamas *universalioju „naujos kokybės sukūrimo“ principu*, numatant parengti ir įgyvendinti atitinkamas *integracijos ir sintezės strategijas*.

Kaip žinoma, siekiant Europos Sąjungoje sukurti žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką, turi būti kryptingai ir nuosekliai įgyvendinamos integracijos ir sintezės strategijos, apimančios *visas svarbiausias socialinio, ekonominio, kultūrinio gyvenimo sritis*.

Atsižvelgiant į tai, kad kuriant žinių ekonomiką prioritetas turi būti teikiamas *klasterizaci-*

jai, klasterių tinklams, ekonominėms „oazėms“, racionaliai nacionalinių ir regioninių ekonomikų specializacijai, galima teigti: žinių ekonomikos sukūrimo Europos Sąjungoje dėlei yra būtina parengti ir įgyvendinti *klasterizacijos bei nacionalinių ir regioninių ekonomikų racionalios specializacijos strategijų kompleksą*.

Tarp klasterizacijos bei nacionalinių ir regioninių ekonomikų racionalios specializacijos strategijų turi būti tiek integracijos strategijos, tiek sintezės strategijos: šių strategijų skirtinga paskirtis ir skirtingas turinys.

Integracijos strategijų prasmė yra užtikrinti *įvairių nacionalinių ir regioninių ekonomikų bei skirtingų ekonomikos sektorių didelį efektyvumą ir konkurencingumą* tiek bendroje Europos Sąjungos ekonominėje erdvėje, tiek globaliose rinkose. Šiose strategijose turi būti tokie pagrindiniai sprendimai:

- kiekvienoje nacionalinėje ar regioninėje ekonominėje sistemoje turi būti suformuotas vienas ar keli *prioritetai – kurti naujas aukštąsias technologijas ir jomis grindžiamus produktus, siekti labai geros kokybės ir didelio produktyvumo*: tokių prioritetų pagrindu gali būti nustatyta ar suformuota *racionali kiekvienos nacionalinės ar regioninės ekonomikos specializacija*;
- kiekvienoje nacionalinėje ar regioninėje ekonominėje sistemoje, *adekvačiai nacionaliniams ar regioniniams prioritetams* turi būti kuriamos *regioninės ekonominės „oazės“ ir klasteriai*; paprastos „oazės“ ir klasteriai gali būti transformuojami į *makro-* ar hiperklasterius stambaus regiono ar visos šalies mastu (tokie klasteriai gali būti ir *plataus profilio* bei *daugiaprofiliniai*, ir *siauro profilio*, veikiantys kaip *specializuoti klasteriai* tam tikrame ekonomikos sektoriuje),
- „oazių“ kūrimas ir klasterizacija turi užtikrinti, kad *lemiamą vaidmenį* ekonomi-

kos augimui turėtų *intelektiniai ištekliai ir technologijų pažanga*.

Sintezės strategijų tikslas – pasiekti, kad pagrindiniai ekonomikos sektoriai visos Europos Sąjungos mastu funkcionuotų kaip nedalomos bendros sistemos. Kiekvienas toks sektorius, kaip sistema, turėtų pasižymėti labai aukštu technologijų pažangos lygiu ir turėtų būti lyderis atitinkamoje ekonomikos srityje visos Europos Sąjungos ir pasaulio mastu. Orientuojantis į tokius iššūkius reikia, kad šiose strategijose turi būti numatomi tokie pagrindiniai sprendimai:

- visos Europos Sąjungos mastu turi būti kuriami ir plėtojami sąveikaujančių regioninių bei sektoriinių klasterių ir „oazių“ tinklai: tokiuose tinkluose kiekviena grandis galėtų būti racionaliai specializuojama, ir tai leistų užtikrinti, kad tinklas, kaip sistema, pasižymėtų labai dideliu produktyvumo ir technologijų pažangos lygiu,
- regioninių bei sektoriinių klasterių ir „oazių“ tinklai turi būti specializuoti: tai reiškia, kad tokie tinklai Europos Sąjungos ekonominės erdvės mastu yra vienas kitą papildantys ir veikia partnerystės pagrindais,
- regioninių ir sektoriinių klasterių ir „oazių“ tinklai, kuriami Europos Sąjungoje, gali veikti ir už jos ribų: tai užtikrina Europos Sąjungos ekonominių organizacijų aktyvumą ir konkurencingumą globaliose rinkose,
- regioninių bei sektoriinių klasterių ir „oazių“ tinklai turėtų būti organizacinis visos Europos Sąjungos ekonomikos pagrindas: tokie tinklai turėtų būti traktuojami kaip pagrindiniai Europos Sąjungos ekonomikos struktūriniai elementai ir pagrindinė žinių ekonomikos organizacinė forma (savaime suprantama, kiekviename tokiaime tinkle turėtų būti sukauptas didelis intelektinis, informacinis, techninis ir kitoks

potencialas, užtikrinantis sparčią ir sėkmingą technologijų pažangą bei lyderiavimą globaliose rinkose).

Apibūdintų strategijų įgyvendinimas yra labai svarbi sąlyga pasiekti, kad Europos Sąjungoje realiai vyktų žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimas.

Apibendrinant išdėstytus teiginius papildomai būtina pažymėti, kad kryptingas ir nuoseklus integracijai ir sintezei skirtų strategijų parengimas ir įgyvendinimas turėtų užtikrinti, kad Europos Sąjungoje laipsniškai susiformuotų bendra žiniomis grindžiama visuomenė bei nedaloma ir labai efektyvi bendra žinių ekonomika.

Išvados ir pasiūlymai

Žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimas Europos Sąjungoje – labai sudėtingas, ilgalaikis ir prieštaringas procesas.

Svarbiausieji iššūkiai ir prioritetai, kuriems reikia skirti daugiausia dėmesio kuriant žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką, yra tokie:

1. Kuriant žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką Europos Sąjungoje, turi būti sėkmingai sprendžiamos šios problemos:

- energetinių ir žaliavų išteklių nepakankamumo bei pabrangimo, saugaus ir patikimo šių išteklių importo problemos, taip pat alternatyvios energetikos ir į alternatyvias žaliavas orientuotos ekonomikos sukūrimo problemos,
- naujų perspektyvių rinkų, reikalingų realizuoti Europos Sąjungoje gaminamą produkciją, suformavimo ir įsisavinimo problemos,
- aukštosios technologijos kurti ir plėtoti reikalingo potencialo suformavimo problemos, taip pat į aukštas technologijas

- orientuotų produktų konkurencingumo* globaliose rinkose problemos,
- *socialinio saugumo, ekonominės gerovės, taip pat socialinės, teisinės ir ekologinės gyvenimo aplinkos gerinimo* problemos.
2. Pagrindas kurti žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką Europos Sąjungoje yra *universalus „naujos kokybės sukūrimo“ principo* įgyvendinimas, numatant, kad:
- naujo tipo visuomenė ir ekonomika yra formuojamos, vykstant įvairiems *integracijos ir sintezės procesams*,
 - kuriant žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką, Europos Sąjungoje turi susiformuoti *bendra kultūrinė erdvė*,
 - kuriant žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką, Europos Sąjungoje turi būti parengiamos ir įgyvendinamos tiek *integracijos strategijos*, tiek *sintezės strategijos*.
3. Žinių ekonomikai Europos Sąjungoje sukurti skirtose *strategijose* daugiausia dėmesio turi būti teikiama tokiems *prioritetams*:
- nacionalinių ir regioninių ekonomikų *racionalus specializavimas*, užtikrinantis *didelį konkurencingumą* tiek Europos Sąjungoje, tiek globaliose rinkose,

- nacionalinių, regioninių ir sektoriinių ekonomikų transformavimas į *makro- ar hiperklasterius* ir tokių klasterių *sistemas*,
 - klasterių ir ekonominių „oazių“ tinklų formavimas *visoje* Europos Sąjungos erdveje,
 - klasterių ir ekonominių „oazių“ tinklų, kaip Europos Sąjungos ekonominei sistemai būdingos *pagrindinės organizacinės struktūros*, tolesnis plėtojimas.
4. Europos Sąjungos tolesnės plėtroš sąlygomis turi būti įgyvendinamos tokios nuostatos, kad:
- *integracijos strategijose* būtų sprendžiamos nacionalinių, regioninių ir sektoriinių ekonominių sistemų modernizavimo bei konkurencingumo didinimo problemos,
 - *sintezės strategijose* būtų sprendžiamos problemos, skirtos sukurti *breadą ir nedaloma* žiniomis grindžiamą visuomenę ir žinių ekonomiką *visoje Europos Sąjungos erdveje*.

Tolesni moksliniai tyrimai ir praktiniai darbai, skirti žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos sukūrimo Europos Sąjungoje strategijoms, yra labai perspektyvūs ir svarbūs.

LITERATŪRA

1. Altwater, E., Mahnkopf, B. (1996), *Limis of Globalisation: Politics, Economy and Ecology in the World Society*. Muenster: Verlag Westfaliches Dampfboot, 633 p.
2. Armstrong, M. A. (1999), *Handbook of Human Resource Management Practice*. London: Kogan Page, 922 p.
3. Boldrin, M., Canova, F. (2001), Inequality and convergence in Europe's regions: reconsidering European regional policies. *Economic Policy*, vol. 16, issue 32, p. 205.
4. Bond, E., Syropoulos, C., Winters, L.A. (2001), Deepening of regional integration and multilateral trade agreements. *Journal of International Economics*, vol. 53, issue 2, p. 335–361.
5. Calori, R., Atamer T., Nunes P. (1999), *The Dynamics of International Competition*. London: Sage Publications, 256 p.
6. Chortareas, G.E., Pelagidis, T. (2004), Trade flows: a facet of regionalism or globalisation? *Cambidge journal of Economics*, vol. 28, p. 253–271.
7. *Cultures in Central and Eastern Europe* / Ed. M. Bateman. (1997), Oxford; Boston: Butterworth – Heinemann, 238 p.
8. Cohendet, P., Stojak, L. (2005), The digital divide in Europe. The economic and social issues re-

lated to "knowledge-based Europe". *Futuribles: Analyse et Prospective*, issue 305, p. 5–28.

9. Currie, W. (2000) *The Global Information Society*. Chichester: John Wiley, 288 p.

10. David, P.A., Foray, D. (2002), An introduction to the economy of the knowledge society. *International Social Science Journal*, issue 171, p. 5–9.

11. Dicken, P. (1998), *Global Shift: Transforming the World Economy*. London, Sage Publications; A. Paul Chapman Publishing, 512 p.

12. Dutta, M. (1999), *Economic Regionalisation in the Asia Pacific: Challenges to Economic Cooperation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 318 p.

13. Ein-Dor, P., Myers, M., Raman, K.S. (2004), IT industry and the knowledge economy: A four country study. *Journal of Global Information Management*, vol. 12, issue 4, p. 23–49.

14. Farnsworth, K. (2005), Promoting business-centred welfare: International and European business perspectives on social policy. *Journal of European Social Policy*, vol. 15, issue 1, p. 65–80.

15. Garrett, G., Mitchell, D. (2001), Globalization, Government, Spending and Taxation in OECD Countries. *European Journal of Political Research*, vol. 39, N 3.

16. Gerber, J. (1999), *International Economics*. Amsterdam: Addison Wesley Longman, 512 p.

17. Ghose, A. K. (2004), Global inequality and international trade. *Cambridge Journal of Economics*, vol. 28, issue 2, p. 229–252.

18. Goeransson, B., Soederberg, J. (2005), Long waves and information technologies – On the transition towards the information society. *Technovation*, vol. 25, issue 3, p. 203–211.

19. Grace, A., Butler, T. (2005), Beyond knowledge management: Introducing learning management systems. *Journal of Cases on Information Technology*, vol. 7, issue 1, p. 53–70.

20. Guy, M. (2001), Regionalisation in Africa: Integration and Disintegration. *Africa Today*, vol. 48, N 2, p. 154–157.

21. Hayo, B., Seifert, W. (2003), Subjective economic well-being in Eastern Europe. *Journal of Economic Psychology*, vol. 24, issue 3, p. 329–348

22. Hofbauer, H. (2003), *Osterweiterung. Vom Drang nach Osten zur peripheren EU – Integration*. Wien: Promedia, 240 S.

23. Hummels, D., Ishii, J., Kei-Mu, Yi. (2001), The Nature and Growth of Vertical Specialization in World Trade. *Journal of International Economics*, vol. 54, p.75–96.

24. Hunt, S.D. (2000), *A General Theory of Competition: Resources, Competences, Productivity*. Economic Growth–London: Sage Publications, 256 p.

25. Huseman, R.C., Godman J.P. (1999), *Leading with Knowledge: The Nature of Competition in 21 st. Century*. London: Sage Publications, 272 p.

26. Yarbrough, B.V., Yarbrough, R.M. (1999), *The World Economy; Trade and Finance*. Chicago: The Dryden Press, 758 p.

27. Krugman, P., Obstfeld, M. (1997), *International Economics*. Amsterdam: Addison Wesley Longman, 800p.

28. Lavingne, M. (1995), *The Economics of Transition: From Socialist Economy to Market Economy*. London: Macmillan Press, 295 p.

29. Leydesdorff, L. (2004), The university – industry knowledge relationship: Analyzing patents and the science base of technologies. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 55, issue 11, p. 991–1001.

30. McNally, R. (1999), *The Comprehensive World Atlas*. Stamford: Longmeadow Press, 224 p.

31. Melnikas, B. (1997), The Integrations Problems of the Baltic States: Possibilities for the Formation of a Unified Technological, Economic and Social Space. *East West Scientific Cooperation. Science and Technology Policy of the Baltic States and International Cooperation*. NATO ASI Series, 4, Science and Technology Policy. Dordrecht; Boston: Kluwer Academic Publisher, vol. 15, p. 33–51.

32. Melnikas, B. (1999), Probleme der Integration der baltischen Staaten in westliche Strukturen (Berichte des Bundesinstituts fuer ostwissenschaftliche und internationale Studien), N 40. Koeln, 42 S.

33. Melnikas, B., Jakubavičius, A., Strazdas, R. (2000), *Inovacijos: verslas, vadyba, konsultavimas*. Vilnius: Lietuvos inovacijų centras, 240 p.

34. Melnikas, B. (2002), *Transformacijos*. Vilnius, Vaga, 750 p.

35. Melnikas, B. (2002), Nacionalinė ekonomika rinkų internacionalizavimo ir globalizacijos sąlygomis: konkurencingumas ir inovacijų potencialas. *Ekonomika*, Nr. 60, p. 88–106.

36. Melnikas, B. (2003), Innovation policy and economic development: the idea of "oases", *Management of organizations: systematic research. Organizacijos vadyba: sisteminiai tyrimai*, Nr. 27, p. 81–100.

37. Melnikas, B., (2004), *Reichert B. Wirtschaft und Mentalitaet: Tendenzen der EU-Osterweiterung*. Leipzig, Leifim – Verlag, 159 S.

38. Melnikas, B. (2005), The knowledge based society: integration – and synthesis oriented strategies for the European Union, *Global markets in dynamic environments: making positive connections through strategy, technology and knowledge: Readings book*, Global business and technology association. New York and Lisbon/Leira, P. 828–835.

39. Merrill, R.E., Sedgwick, H.D. (1997), *The New Venture Handbook* – New York, Amacom, 256 p.

40. Olsen, T.E., (2003), Osmundsen P. Spillovers and International Competition for Investments. *Journal of International Economics*, vol. 59, issue 1, p. 211–238.

41. Parker, B. (1998), *Globalisation and Business Practice: Managing Across Boundaries*. London: Sage Publications, 672 p.

42. Perraton, J. (2001), The global economy – myths and realities. *Cambridge Journal of Economics*, vol. 25, p. 669–684.

43. *Politische und oekonomische Transformation in Osteuropa* / Hrsg. G. Brunner (2000), Baden Baden: Nomos. 252 S.

44. Porter, M. (1980), *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: The Free Press, 396 p.

45. Redding, S., Venables, A.J. (2004), Economic geography and international inequality. *Journal of International Economics*, vol. 62, issue 1, p.53–82.

46. Rosenzweig, P. (2001), *Accelerating International Growth*. Chichester: John Wiley, 275 p.

47. Salvatore, D. (1990), *International Economics*. New York: Macmillan Publishing Company, 670 p.

48. Sangmon, K. (2002), A Longitudinal Analysis of Globalization and Regionalization in International Trade: Social Network Approach. *Social Forces*, vol. 81, N 2, p. 445–471.

49. Steinmueller, W.E. (2002), Knowledge – based economies and information and communication technologies. *International Social Science Journal*, issue 171, p. 141–154.

50. *The Sustainability of Long – Term Growth: Socioeconomic and Ecological Perspectives* / Ed. M. Munasinghe, O. Sunkel, C de Miguel, (2001). Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 464 p.

KNOWLEDGE ECONOMY: CREATION PERSPECTIVES UNDER THE CONDITIONS OF EU ENLARGEMENT

Borislav Melnikas

Summary

The problems and possibilities of the creation of the knowledge based society and knowledge economy in the European Union are described and analysed.

Possibilities for the development of new forms of economic, social and technological headway designed to create and further improve economies based on knowledge are analyzed here.

The main emphasis is put on national and regional economic specialization and creation of new networks of clusters in the situation of the development of the European Union. We have found that clusterization oriented towards the increase of efficiency of various national and regional economies is a critical precondition for successful creation of modern economy based on knowledge, both in the whole space of the European Union and particular countries.

Another idea – a concept of creation of regional and cross-regional clusters and their networks also known as “economic oases” – is suggested here. It is explained in the paper that in the economies based on knowledge development of clusters and their networks will soon become one of the core forms of economic and technological advancement.

Further on, the variety of clusters and their networks is defined, and the idea of clusterization generally oriented towards creation and promotion of high technologies is given.

In addition, some typical factors of the economic and social development of the European Union are being described here, and it is subsequently proved that these factors reflect on the common context of creation of the knowledge based economies. Understanding of these factors allows us to consequently implement strategies of two types that could create the economies based on knowledge: first, these are the strategies oriented towards integration of the processes of economic and social development, along with the strategies oriented towards the synthesis of the results of the economic endeavours and technology advancement of different origins

The need for implementation of these strategies of two types mean that new types of management will have to be developed in the situation of knowledge based economies: these patterns will be built on the ideas of integration (the patterns of this kind are designed to create new formations), along with the patterns based

on the ideas of synthesis (these patterns are designed to create quantitatively new quality systems).

The use of the both patterns in the future will be critical within both the processes of clusterization and creation of other economies based on knowledge.

The promotion of the patterns based on the ideas of integration and synthesis is a core prerequisite for

encouragement of innovations and improvement of technology transmission systems. Further research dedicated to the patterns mentioned above, is a promising trend of the science of management and administration directly connected to the needs for creation of knowledge based economies.

Įteikta 2005 m. spalio mėn.